

городини, саджанні дерев викликає в них емоційні переживання, сприяє психічному розвитку, естетичному і трудовому вихованню.

Багаті за змістом та естетичним впливом українські родинні релігійно-побутові свята й обряди. Традиційні обрядові свята синтезують музичне, усне мистецтво, виступають самодіяльними народними виставами з піснями, іграми, інтермедіями, з продуманим предметним середовищем, одягом і символікою. Кожне українське свято, народне чи релігійне, одухотворює людські почуття, родинну злагоду, вселяє життєвий оптимізм [3].

Отже, важливу роль у вихованні дітей та молоді відіграють родинні народні традиції, звичаї та обряди українського народу.

Що багатший ґрунт народних традицій, рідної культури, мови, то ревніше ми дотримуємося моральних засад і заповітів попередніх поколінь, то міцніше і глибше коріння цього дерева, що буятиме воно силою, красою й пускатиме свіжі пагони. Саме тому численні народи на землі бережуть і підтримують творчий спадок попередніх поколінь у мові, звичаях, пісенній, оповідальній і танцювальній культурі, моральних законах тощо.

Шанобливе ставлення до батьків, наслідування їхніх правил життя і поведінки, коректність стосунків, працелюбність, безмежна любов до рідної землі, готовність до подвигів, до того, щоб самовіддано боротися за свободу, закладалося в дитячу душу українським народом із колиски через колискову пісню, казку, гру,

обов'язкову домашню й польову працю, традиції та звичаї. Виховання дитини здавна було усвідомленим обов'язком кожного члена родини, бо мислилося обов'язком життя. *«Що посієш, те й пожнеш»* – це багате на змістовну семантику прислів'я завжди було кредом родинного виховання дитини.

Висновки. Таким чином можна зробити висновок, що виховання особистості здійснюється через родину, школу, середовище, церкву і суспільство. Проте провідну роль у цьому процесі відіграє родина, адже саме у сім'ї здійснюється формування національної свідомості, любові до рідної землі, рідної української мови, рідного міста чи села, відродження традицій, звичаїв, обрядів, знання власного родоводу, походження прізвища, історії свого села, міста тощо.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Виховний потенціал українського народного мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів: Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – С.250-252.
2. Стельмахович М. Українська родина педагогіка: навч. посіб /М.Г.Стельмахович. – К.: ІСДО, 1996. – 190 с.
3. Столяренко О. Народознавство. Формування у школярів ціннісного ставлення до людини /О.С.Столяренко// Рідна школа. – 2000. – №1. – С.15.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Клепар Марія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін початкового навчання Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
Коло наукових інтересів: родинне виховання.

УДК 37.015.3+37.032

ЗДОРОВ'Я ЗБЕРІГАЮЧА КОНЦЕПЦІЯ У КОНТЕКСТІ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Світлана КОСТЬ, Вячеслав ЯСІНСЬКИЙ (Львів)

Постановка проблеми. Найбільшою цінністю відповідно до основних прав людини є її життя та здоров'я. У сучасному суспільстві, у ситуації глобальної кризи, зокрема в екологічній, демографічній, геополітичній, етнічній і моральній сферах, значно ускладнюються умови життя людей, оскільки разом з безпрецедентними темпами змін і розвитку техніко-технологічних галузей здійснюється великий тиск на особистість різних сил, які викликають психічну напругу, стреси і в результаті збільшується кількість захворювань, а смертність уже скоро може перевищувати народжуваність. Саме це зумовлює пріоритетність напряму збереження здоров'я як надважливого завдання науки і практики.

Здоров'я - це перша і найважливіша потреба людини, яка визначає здатність її до праці і забезпечує гармонійний розвиток особистості. Воно є вагомим умовою для адекватного пізнання навколишнього світу, для самоствердження і щастя людини. Активне довге життя – це вирішальна складова у цілісній системі людини.

Різноманітність поглядів на здоров'я, різне розуміння його сутності і безуспішність спроб виробити єдину, узгоджену думку про нього певною мірою пояснюється тим, що здоров'я в сучасному його осмисленні дійсно є складним явищем, характеристики якого важко сформулювати однозначно. Питання про соціально значущі складові здоров'я людини належить до

множини найбільш складних, ключових аспектів життя людей, пов'язаних з успішними умовами праці та способу життя.

У зв'язку з цим утверджується головний принцип здоров'я: людина не лише повинна мати міцне здоров'я, а й бути здатною реалізувати свою людську місію, для чого необхідно бути здоровим і тілом, і духом. З цих теоретико-методологічних позицій сьгодні в поняття «здоров'я» слід включати конкретні форми поведінки, його цілі, мотиви, які дозволяють поліпшувати якість нашого життя, досягати високого ступеня самореалізації самої людини. І саме тому особливого значення набуває акмеологічна складова розвитку та набуття здоров'я, оскільки воно давно вже перестало сприйматися на рівні відсутності хвороби, а набуває більш глибокого сенсу в контексті вирішення сучасних завдань суспільства і, насамперед, розвитку людини, її фізичних можливостей, духовного потенціалу тощо.

Визнані фахівці в галузі психології розвитку та акмеології приділяють велику увагу стану здоров'я людини, від якого, безумовно, залежить формування гармонійної особистості та досягнення нею «акме», тобто вершини свого розвитку.

«Акме» – поняття багатогранне, воно є основним у дисципліні «Акмеологія». Варто зауважити, що в сучасних умовах термін «акме» витлумачується неоднозначно. Часто його розглядають як сутність, що розуміється як внутрішня загальна відносно стійка, пізнана мисленням, сутність явищ і характеризується основною вершинною ознакою, що виявляється в таких властивостях, які розкривають сутність визначення «акме»: вищий ступінь чого-небудь; вищий ступінь розвитку; вершина, сила, що квітне, досконалість; вершина як зрілість усього; вершина досконалості в людині; вершина, розквіт здібностей людини; вершина як фізична, особистісна і суб'єктивна зрілість людини; вершина в обраній професійній діяльності; вершина як результат діяльності; вершина як реалізація творчих здібностей; вершина досконалості і могутності [3, с.141]. Багатозначність поняття пояснюється його важливістю і актуальністю на сучасному етапі розвитку наукового дискурсу.

Великий тлумачний словник сучасної української мови подає таке визначення терміна «акме» – соматичний, фізіологічний, психічний і соціальний стан особистості, що характеризується зрілістю її розвитку, досягненням найвищих показників у її діяльності та творчості [2, с. 19].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше поняття «акмеологія» введено М. Рибниковим 1928 року для визначення особливого розділу вікової психології – дорослості й зрілості. Однак уже в ті роки

поняття «дорослість» і «зрілість» чітко розмежовувались. Особистісний аспект зрілості розглядався, насамперед, у контексті моральної нормативності поведінки, коли особисті норми й духовні цінності відповідають гуманістичним; коли вони є головними регуляторами поведінки стосунків, налаштовують людину на прогресивний розвиток, досягнення високих не лише особистих, але й соціально необхідних позитивних результатів [1].

Б.Г. Ананьєв, А.А. Бодальов, А.А. Деркач, Л.А. Рудкевич досліджували феноменологію, закономірності та механізми досягнення людиною «акме» – вершини в своєму розвитку як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності та індивідуальності.

А.А. Бодальов зі співавторами, відштовхуючись від розуміння «акме», ставить проблему вимірювання та стимулювання досяжних цілей особистості, суспільства і більш глибокого розгляду зіставлення поняття «акме» з іншими категоріями, такими як «сене життя», «щастя», «справедливість», «самоактуалізація». У цьому контексті феномен здоров'я набуває нових ознак і значень.

Метою статті є: проаналізувати здоров'язберігаючу концепцію розвитку особистості на основі акмеологічної моделі в сучасних умовах життя, зокрема з'ясувати значення терміна «акме», розглянути види здоров'я, охарактеризувати ставлення до здоров'я на основі валеоакмеологічних рівнів, а також описати принципи формування мотивації здорового способу життя.

Виклад основного матеріалу. Вивчення закономірностей розвитку людини переконує, що на етапі зрілості, і особливо при досягненні людиною найбільш високого його рівня, який виявляється в високій продуктивності її діяльності, і цей стан (зрілості) є зумовленим усім попереднім життям особистості, її актуальною конструктивно-творчою домінантою. У такому розумінні «акме» постає як інтегральна формула здоров'я, самопізнання, самовизначення і творчого самоствердження людини. Необхідно відзначити, що валеоакмеологічний підхід у вирішенні складних проблем, пов'язаних зі створенням здоров'язберігаючого середовища, ґрунтується на цих положеннях.

Традиційно виділяють три види здоров'я: фізичне, психічне і моральне (соціальне):

- фізичне здоров'я – це природний стан організму, обумовлений функціонуванням усіх його органів і систем. Якщо добре працюють всі органи і системи, то і весь організм людини (система саморегулююча) правильно функціонує і розвивається;

- психічне здоров'я залежить від стану головного мозку, воно характеризується рівнем і

якістю мислення, розвитком уваги і пам'яті, ступенем емоційної стійкості, розвитком вольових якостей;

- моральне здоров'я визначається тими духовними принципами, які є основою соціального життя людини. Ознаками морального здоров'я людини є, насамперед, свідоме ставлення до праці, оволодіння скарбами культури, активне неприйняття вад і звичок, які суперечать нормальному способу життя. Проте фізично і психічно здорова людина може бути моральним виродком, якщо знехтує нормами моралі. Тому соціальне здоров'я вважається найвищою мірою людського здоров'я. Морально здоровим людям властива низка загальнолюдських якостей, які і роблять їх справжніми громадянами суспільства.

Формування позитивного ставлення людей до власного здоров'я може розглядатися як комплекс мотиваційних засобів, що визначають ставлення до роботи, перспективи професійного зростання, матеріальної забезпеченості, резерви, характер та спрямованість взаємодії в системі «організм – середовище – поведінка».

Для розуміння належного ставлення індивіда до здоров'я необхідно враховувати, що переживання відчуття здоров'я пов'язане не тільки з відсутністю хвороби та інвалідності, але й з наявністю повноцінного гармонійно розвиненого фізичного, психічного і морального стану людини, який дозволяє особистості оптимально, без всяких обмежень здійснювати суспільну і, передусім, трудову діяльність. Цілісність людської особистості виявляється, насамперед, у взаємозв'язку і взаємодії психічних і фізичних сил організму. Гармонія психофізичних сил організму підвищує резерви здоров'я, створює умови для творчого самовираження в різних сферах нашого життя. Активна і здорова людина надовго зберігає молодість, продовжуючи творчу діяльність, не дозволяючи собі ледарювати ні фізично, ні інтелектуально.

Російський дослідник Пантілеєв С.В. розглядає ставлення до здоров'я як внутрішній механізм розвитку здоров'я, в основі якого лежить висока суб'єктивна значимість здоров'я і його усвідомлення як передумови реалізації своїх життєвих завдань [5, с.166].

Розвиток здоров'я варто розглядати через його внутрішній механізм, тобто ставлення людини до здоров'я. Охарактеризувати ставлення до здоров'я, на наш погляд, можна на основі валеоакмеологічних рівнів, які виокремив і детально проаналізував у своїй монографії Маджуга А.Г. [5]:

- ціннісно-мотиваційний рівень визначає місце здоров'я в індивідуальній ієрархії

цінностей людини, особливості мотивації здорового способу життя;

- рефлексивно-оцінний рівень характеризує особливості усвідомлення та оцінки суб'єктом своїх внутрішніх психічних актів і станів, пов'язаних зі здоров'ям. Він охоплює здатність відображати, оцінювати свій стан, звертати погляд свідомості «всередину» себе, у внутрішній світ, розмірковувати над своїм фізичним і психічним станом;

- емоційно-чуттєвий рівень відображає емоції і почуття людини, пов'язані зі станом здоров'я, а також особливості емоційного стану, зумовлені погіршенням фізичного або психічного самопочуття;

- когнітивний рівень відображає особливості пізнавальних процесів особистості щодо свого стану здоров'я;

- поведінковий рівень характеризує особливості вияву дієвого начала людини до свого здоров'я, освоєння нею здоров'язберігаючих технологій та створення здоров'язберігаючого освітнього простору;

- етнофункціональний рівень характеризує цілісне здоров'я людини з позиції етнідиференційних і етноінтегративних ознак, наявність яких визначає або етнофункціональну неузгодженість, або етнофункціональну узгодженість у діяльності найважливіших систем життєзабезпечення і особистісних виявів, пов'язаних з конкретними етнічно зумовленими переконаннями стосовно хвороби і здоров'я, а також форм його збереження.

Ступінь сформованості цих рівнів свідчить про етап розвитку здоров'я особистості. Охорона власного здоров'я – це безпосередній обов'язок кожної людини, який вона не має права перекладати на навколишніх, навіть близьких і рідних людей. Якою б досконалою не була медицина, вона не може позбавити кожного від усіх хворіб. Людина – сама творець свого здоров'я, за яке необхідно боротися. З раннього віку слід вести активний спосіб життя, загартовуватися, займатися фізкультурою і спортом, дотримуватися правил особистої гігієни, тобто, розумними шляхами домагатися справжньої гармонії усіх видів здоров'я. Здоровий спосіб життя охоплює такі основи: плідну працю, раціональний режим праці та відпочинку, викорінення шкідливих звичок, оптимальний руховий режим, особисту гігієну, загартовування, раціональне харчування і т.п.

Тут ми вважаємо за необхідне запропонувати кілька принципів формування мотивації здорового способу життя, які можна використовувати при побудові валеопроеграми, яка сприяє витворенню системи цінностей особистості та допомагає особі зайняти активну життєву позицію, розвинути позитивну

мотивацію до саморозвитку, самовдосконалення, що в підсумку забезпечить формування здоров'язберігаючих стратегій поведінки. До цих принципів ми відносимо:

1) аксіологічний принцип: забезпечує формування у людей і окремої особистості світоглядних уявлень про загальнолюдські цінності, поваги до себе, до свого здоров'я та здоров'я оточуючих. На основі цього принципу формується валеологічне світосприйняття, яке є результатом виховання, освіти і культури людини та сприяє збереженню соматичного, психічного і морального здоров'я;

2) принцип поступовості: передбачає послідовність реалізації цілей і завдань з формування здорового способу життя, залежно від віку, особистісних якостей, змін умов життя, настроїв індивіда, моральних законів соціального середовища. При формуванні здорового способу життя фізичні та розумові навантаження слід збільшувати поступово, послідовно доповнюючи стиль буття новими факторами, які сприяють здоров'ю;

3) принцип індивідуальності ґрунтується на досвіді інтеркультурної діяльності (система набутих, емоційно-ціннісно пережитих і прийнятих знань і умінь, які ведуть до відмови від негативних стереотипів у соціокультурному спілкуванні), який сприяє адекватному вербальному сприйнятті суб'єкта, коректність поведінки, уміння висловити свою думку, побудувати позитивне спілкування на діалоговій основі з іншою людиною;

4) принцип набуття навичок валеогенного і саногенного мислення дозволяє оптимізувати стиль життя суспільства і індивідуальне буття, активніше займатися особистим здоров'ям на основі змін у мотиваційній сфері особистості;

5) принцип холізму: орієнтує на те, щоб розглядати людину як цілісну істоту, компонент системи «особистість-середовище», яка складається з безлічі взаємозалежних і взаємопроникних структур. При цьому біоморфологічна структура тіла людини та її психоемоційна складова повинні органічно вписуватися в її суспільне буття;

6) принцип каузальності пов'язаний з пізнанням причинно-наслідкових зв'язків в організмі і в системі «особистість – середовище». Він дозволяє бачити весь процес формування мотивації здорового способу життя як відповідальний вибір свого існування. При цьому процес само зарахування людини у відносини суб'єкта й об'єкта стимулюється усвідомленням тимчасовості буття, що дозволяє сконцентрувати думки і створювати мислеформи, які зберігають здоров'я та регулюють процес його формування;

7) принцип апперцепції сприяє усвідомленню та пошуку наявності в організмі

механізмів здоров'я, відмовляючись від негативних стереотипів мислення і скептицизму;

8) принцип антиципації дозволяє передбачати моделі поведінки, орієнтовані на цілісне здоров'я і формувати стійкі моделі здоров'язберігаючої діяльності, у результаті актуалізації в мозку зон «здорового глузду», які містять інформацію про соціокультурні еталони здорового способу життя та архетипи збереження здоров'я, які передаються з покоління в покоління представниками різних етносів;

9) принцип етнофункціональної узгодженості. Він пов'язаний з формуванням еталонів здоров'я, які враховують особливості захворювань і різних патологічних виявів організму у представників різних етносів. Названий принцип стверджує, що здоров'я має етнофункціональну основу і процес одужання пов'язаний з використанням тих видів впливу на організм людини, які враховують його феноменологічні особливості, зважаючи на расово-етнічну приналежність;

10) принцип етнічної диференціації ґрунтується, насамперед, на двох основоположних доктринах здоров'я - східної та західної. Ці доктрини є головним орієнтиром у розумінні людиною хворобливих проявів на психофізіологічному і соціально-психологічному рівнях, рівнів реагування при нестачі здоров'я, сприйнятті феноменів «здоров'я» і «хвороба» на рівні ціннісно-смыслових уявлень. При цьому стратегії здоров'язбереження людини зі східної системою цінностей визначаються таким орієнтиром: «Людино, пізнай і сотвори себе сама», а із західної системою цінностей – «Людино, пізнай себе сама».

Висновок. Таким чином, розвиток здоров'я (фізичного, психічного, морального) особистості і створення здоров'язберігаючого середовища неможливі без акмеологічної складової і реалізуються на таких рівнях: ціннісно-мотиваційному, який виявляється у бажанні зберегти здоров'я, активність, цілеспрямованість; поведінковим, який характеризується мірою захоплення людиною здоровим способом життя, своєю діяльністю, потребою в русі; рефлексивно-оціночним, який відображає вміння оцінити і усвідомити стан свого внутрішнього світу; емоційно-чуттєвому, який відображає здатність до самоконтролю, вміння керувати своїми почуттями та емоціями; когнітивному, тобто бажанні дізнаватися про умови ведення здорового способу життя; етнофункціональному, який характеризує цілісне здоров'я людини з позиції етнодиференційних і етноінтегративних особливостей.

Одним із перспективних напрямів дослідження є створення здоров'язберігаючої моделі, що зумовлено необхідністю представлення отриманих результатів в узагальненому вигляді; визначення принципів здоров'язберігаючої концепції; аналіз і систематизація психологічних факторів, які сприяють виникненню та розвитку здоров'язберігаючої компетенції у представників різних вікових та соціальних груп. Ці та інші проблеми повинні стати пріоритетними для наукових кіл задля збереження життя і здоров'я нації, а також для популяризації серед населення здорового способу життя.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма / А. А. Деркач, Н. В. Кузьмина. – М. : РАУ, 1993. – 23 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) В 27 / Уклад. і

голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.: іл.

3. Гладкова В.М., Пожарський С.Д. Основи акмеології: Підручник. – Львів: Новий Світ – 2000, 2007. – 320 с.

4. Маджуга А.Г. Здоровьесберегающее образование: монография. - Уфа: РИО РУМНЦ, 2008. - 289 с.

5. Пантеев С.В. Методика исследования самоотношения / С.В. Пантеев, В.В. Столин // Практикум по психодиагностике. Конкретные психодиагностические методики. - М., 1989. - С. 166-172.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Кость Світлана Петрівна - кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри українознавства Львівського державного університету внутрішніх справ.

Коло наукових інтересів: правова комунікація; педагогічна акмеологія; мовна культура педагога.

Ясінький Вячеслав Петрович - старший викладач кафедри педагогіки Львівського державного університету внутрішніх справ.

Коло наукових інтересів: валеологічна просвіта, шляхи та методи формування здоров'язберігаючої компетентності, емоційне вигорання педагогів.

УДК 378.147: 811.111

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ

Костянтин КОСТЮЧЕНКО (Кіровоград)

Постановка проблеми. У сучасних умовах зміцнення культурних та економічних зв'язків між країнами володіння іноземними мовами є необхідною умовою успішності освіченої людини. Тому підвищуються вимоги до викладання іноземних мов у ВНЗ, розробляються нові технології та методи навчання іноземних мов. Інтеграція національної освіти, зокрема навчання іноземних мов, у світову систему освіти та європейські заклади освіти, здійснюється з урахуванням основних принципів державної політики в Україні: пріоритетність освіти; демократизація; гуманізація та гуманітаризація; національна спрямованість; неперервність системи освіти. Ціллю навчання іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах є оволодіння студентами іноземною мовою як засобом спілкування і здійснення в цьому процесі виховання, освіти та розвитку особистості студента. До однієї з основних форм мовного спілкування відносять діалог. Основу наукових знань про діалог як форму навчання, діалогічну проблематику організації навчального процесу було досліджено ще в працях М. Бахтіна, В. Біблера, М. Бубера, Г. Гадамера, М. Гайдегера, В. Роменця, С. Рубінштейна. Ідея діалогу як організації форми навчання повинна поєднувати культурний і гуманістичний аспекти процесу

становлення особистості майбутнього спеціаліста. З аналізу праць дослідників [4; 5; 9] ми виділяємо наступні вимоги до навчання діалогічного мовлення студентів: актуальність навчального матеріалу для студента, діалог має залучати питання, що безпосередньо представляють для студентів інтерес саме тут і зараз; особистісна та професійна значущість; емоційна виразність та впливовість на емоційну сферу особистості студента. Навчальний матеріал повинен передбачати нелінійність та множинність свого трактування; проблемність матеріалу, що сприяє підвищенню вмотивованості до участі у дискусії; застосування рольових ситуацій, що дозволяють децентрувати свою особистісну позицію та перевірити здатність бачити ситуацію очима іншого; обговорення подій та ситуацій, які виникають безпосередньо в групі. Застосовувати вправи навчання діалогічного мовлення можна як в усній, так і письмовій формі, оскільки наявність варіативності дає можливість до самовираження всім студентам. Саме в них відпрацьовуються і запам'ятовуються окремі мовні зразки, цілі структури, які використовуються потім у повсякденному спілкуванні.

Остання чверть ХХ та початок ХХІ століть орієнтовані також на комунікацію як мету